

СТУДЕНТСКИ РАД

УДК 368.911.7

Вања Петровић

Студент докторских студија Правног факултета Универзитета у Београду

УГОВОР О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

*Уговор о доживотном издржавању је најважнији наследноправни уговор. Његовом правном значају у великој мери доприноси чињеница да је његов основни задатак регулисање облигационоправних односа, који производе наследноправно дејство. При изучавању уговора о доживотном издржавању, важно је уочити разлику између две врсте овог уговора. Први је регулисан Законом о наслеђивању¹ и представља синтезу правних послова *inter vivos* и *mortis causa*, пошто настаје путем правног посла *inter vivos*, а његова дејства наступају *mortis causa*. Други, није регулисан Законом о наслеђивању и настаје путем правног посла *inter vivos*, а и његова правна дејства наступају *inter vivos*. Уговор о доживотном издржавању је захваљујући свом значају опстао у правном систему још од средњовековног права, па све до савременог права, с тим што је првобитно био уређен обичајним правом, а прва писана правила јавила су се у XIV веку. Важно је, истаћи и ману уговора о доживотном издржавању, која се односи на то да имовина, која је обухваћена овим уговором не улази у састав заоставштине примаоца издржавања и да се путем ње не могу намирити нужни наследници.*

Кључне речи: Уговор о доживотном издржавању; Порекло; Појам; Субјекти; Правна природа; Раскид уговора.

1. УВОД

Изучавање уговора о доживотном издржавању немогуће је без претходног разумевања појма уговора. Уговор заузима централно место међу правним појмовима. У науци, у најширем смислу уговор се дефинише као сагласност воља два или више лица којом се постиже неко правно дејство.² Назив уговор, вуче свој

Вања Петровић, мр, petrovicvanja86@yahoo.com

¹ Закон о наслеђивању – ЗОН, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 46/95.

² О. Антић, *Облигационо право*, Београд 2007, 171.

корен из римског назива *contractus*.³ Преко два основна начела грађанског права (приватне аутономије и начела савесности и поштења), испољавају се и два кључна принципа уговорног права – слобода уговарања и консенсуализам.

2. ПОРЕКЛО УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

Корене уговора о доживотном издржавању треба тражити у средњовековном праву. Уговор су најчешће закључивали остарели кметови. Основни мотив који је водио кметове да закључе овај уговор био је да себи обезбеде младу радну снагу. Кмет је имао неку врсту дугорочног закупа који се наслеђивао све док се уредно испуњавају обавезе према феудалцу.⁴ Хронолошки посматрано, овај уговор је у самом зачетку свог развоја био уређен обичајним правом, а тек у XIV веку су се јавила прва писана правила која регулишу уговор о доживотном издржавању. Чист уговор о доживотном издржавању постојао је у средњовековној Србији. Извор су многобројне повеље српских владара и властеле, којима су даривали манастире непокретностима, новцем, а за узврат су добијали доживотно издржавање, било за њих лично, било за њихове породице, било за трећа лица.⁵ Постојала је, и пракса да право ужитка на одређеном делу имања који се поклањао манастиру припада ктитору.⁶ Доживотно издржавање се могло установити и за жену, али под условом да се не уда.

Савезни закон о наслеђивању из 1955. године⁷ је први закон, који је у нашем праву регулисао уговор о доживотном издржавању, али само његов облик код кога је пренос примаочеве имовине на даваоца издржавања одложен до примаочеве смрти.⁸ Исти принцип, примењен је и у ЗОН-у из 1995. године. Друга врста уговора о доживотном издржавању, код које се пренос својине врши одмах по закључењу уговора, није посебно нормиран.

---

³ С. Петровић, *Облигационо право*, Београд 1976, 84.

⁴ О. Антић, *Наследно право*, Београд 2007, 326.

⁵ О. Антић, З. Балиновац, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд 1996, 493–494.

⁶ Вид. Т. Тарановски, *Историја српског права у Немањинској држави*, 96 и даље.

⁷ Савезни закон о наслеђивању – СЗОН, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 20/55.

⁸ О. Антић, З. Балиновац, 494.

3. ПОЈАМ УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

Постоје две варијанте уговора о доживотном издржавању, једна је регулисана Законом о наслеђивању, а друга није. Уговор о доживотном издржавању је уговор којим се једна уговорна страна (прималац издржавања) обавезује да се након његове смрти (а код друге варијанте овог уговора одмах по закључењу уговора) на другу уговорну страну (даваоца издржавања) пренесе својина тачно одређених ствари или каква друга права, а притом се давалац издржавања обавезује да издржава примаоца као накнаду за то, као и да се брине о њему до краја његовог живота и да га после смрти сахрани.⁹ Овај уговор је најчешћи наследноправни уговор у правном саобраћају на територији Републике Србије.¹⁰

Код нас, доживотно издржавање може да настане на четири начина: закључењем уговора према чл. 194 ЗОН-а, путем уговора о уступању и расподели имовине за живота као његов модалитет, испоруком (легатом), према правилима грађанског права, а у складу са чл. 10 ЗОО-а.¹¹ Могуће је, да се доживотно издржавање уговори и у облику поклона са налогом.¹² Важећи ЗОН је исправио недостатак, који је садржао СЗОН, по коме је овим уговором могла бити обухваћена и примаочева будућа имовина.

Важно је напоменути, да уговор о доживотном издржавању може бити одлично средство за изигравање права нужних наследника, пошто имовина обухваћена овим уговором не улази у састав заоставштине. У односу на нужне наследнике, давалац издржавања има јаче право, пре свега, јер је уговор теретан правни посао, а алеаторност овде не игра важну улогу пошто је код овог уговора снажно изражена његова морална компонента.¹³ Могуће је, да дође до симуловања уговора о доживотном издржавању, да би се прикрио поклон само једном од нужних наследника. Исто тако, угово-

---

⁹ ЗОН, чл. 194; О. Антић (2007а), 328; Б. Благојевић, *Наследно право*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1975, 302.

¹⁰ Према истраживању које је спроведено у периоду 1996–2000. године, према подацима из праксе општинског суда у Новом Саду оверено је 1.159 уговора о доживотном издржавању. – Вид. Ј. Видић, „Уговор о доживотном издржавању у судској пракси“, *Правни живот* 10/2003, 183.

¹¹ О. Антић, З. Балиновац, 494.

¹² Вид. Н. Суботић, „Фома уговора о доживотном издржавању“, *Правни живот* 1-2/1960, 46.

¹³ Вид. Пресуду ВСЈ, Рев.2386/63, од 6. 2. 1964; Б. Лоза, „Уговор о доживотном издржавању и нужни наследници“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву* 1972, 74–75.

ром о доживотном издржавању се може прикривати и мешовити поклон па, у том случају, нужни наследници имају право да побијају овај уговор, и то у делу где се осликава очигледна не-сразмера датог издржавања и примљених користи.¹⁴

Да би уговор о доживотном издржавању настао и производио жељено правно дејство, морају бити испуњени и материјалноправни и формалноправни услови за његов настанак (односно његови битни састојци). Битни елементи могу бити објективни и субјективни, и обухватају: висину престације даваоца издржавања, и тачно навођење ствари и права која ће прећи у својину даваоца издржавања после примаочеве смрти. Они се могу изменити само у истој форми у којој је уговор и закључен, изузев ако се ради о случају смањивања или олакшавања обавеза уговорних страна.¹⁵ Споредни елементи уговора се могу мењати под условом да о њима није било речи у уговору и да нису супротни циљу форме.¹⁶ Када се говори о формалноправним условима за настанак уговора о доживотном издржавању, треба подвући да овај уговор има *formi ad solemnitatem*. Форма је *conditio sine qua non* настанка уговора о доживотном издржавању и сврха форме је заштита интереса уговорних страна. Формалност се састоји из два елемента: писане форме, и јавне форме (судија је дужан да прочита уговор странкама и да их упозори да имовина обухваћена уговором о доживотном издржавању не улази у заоставштину и да се њоме не могу намирити примаочеви нужни наследници, након чега долази на ред судијина овера уговора, а ако постоји потреба судија ће позвати и заклетог судског тумача да присуствује свим овим радњама).¹⁷ О овим радњама се сачињава записник, који мора бити потписан од стране свих учесника у поступку. Ако нису испуњени сви услови за настанак уговора о доживотном издржавању, судија ће решењем одбити оверу таквог уговора.

На овом месту, важно је направити разлику између овере уговора од стране суда и овере уговора од стране судије. Као спорно питање, може се појавити и сасвим логична дилема, а то је да ли овај уговор мора судија и да састави.

---

¹⁴ *Ibid.*, 78.

¹⁵ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85 и 57/89, и *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, чл. 67, ст. 4.

¹⁶ ЗОО, чл. 67, ст. 2 и 3.

¹⁷ О. Антић, З. Балиновац, 501; Ф. Ћосић, „Побијање уговора о доживотном издржавању због повреде нужног дела“, *Правни живот* 8-9/1957, 18–21.

Хрватски аутори (Креч – Павић) заступају супротно схватање о форми уговора о доживотном издржавању. Они нису предвидели као битан елемент уговора о доживотном издржавању читање уговора од стране судије и његово упозорење на правне последице које уговор производи. Ипак, хрватска судска пракса је у XXI веку прихватила став еминентног професора грађанског права Оливера Антића, по коме су читање уговора и упозорење на његове правне последице, елементи *forme ad solemnitatem* уговора о доживотном издржавању.¹⁸

У случају да при закључењу уговора о доживотном издржавању, у складу са чл. 194 ЗОН-а, нису испоштована правила форме, а уговорне стране су у целости или знатном делу извршиле своје обавезе, до конвалидације не може доћи. Но, ако се ради о уговору о доживотном издржавању, код којег се својина са примаоца на даваоца преноси у моменту закључења уговора, тада до примене конвалидације може доћи под условом да она није штетна по друштвене интересе. Овде, треба правити разлику између лакше и теже повреде форме: нема конвалидације (уговор траје краће време, а судија није упозорио), и може доћи до конвалидације (уговор траје дуже време).¹⁹ Када се ради о најгрубљим повредама форме, тада никако не може доћи до конвалидације (нпр., уговор није закључен у писаном облику и сл.).

4. СУБЈЕКТИ УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

Код уговора о доживотном издржавању, најчешће се у правном саобраћају јављају две уговорне стране, а то су давалац и прималац издржавања. Према нашем позитивном праву, дозвољено је да се код уговора о доживотном издржавању јави и треће лице, корисник (бенефицијар), када је доживотно издржавање уговорено у његову корист. Претпоставља се да постоји однос поверења између уговорних страна.²⁰

Давалац издржавања је уговорна страна која се обавезала да даје доживотно издржавање и да лично брине о примаоцу издржавања или трећем лицу до краја његовог живота, а да за узврат

---

¹⁸ Наведено према: О. Антић (2007а), 322; М. Креч, Ђ. Павић, *Коментар закона о наслеђивању*, Загреб 1964, 369.

¹⁹ О. Антић, З. Балиновац, 520–521.

²⁰ Више о односу поверења између уговорних страна, вид. у: М. Монтић, „Побијање уговора о доживотном издржавању због повреде нужног дијела“, *Правни живот* 1-2/1958, 46–47.

добије имовину примаоца издржавања после његове смрти. Давалац издржавања постаје власник примаочеве имовине после његове смрти. Код овог уговора постоји одступање од принципа узајамности извршења обавеза, који се примењује код двострано-обавезних уговора²¹, које се огледа у томе што је примаочева обавеза одложена, а давалац одмах по закључењу уговора почиње са извршавањем својих обавеза. Могуће је, да се код овог уговора уговори и заједница живота између даваоца и примаоца издржавања.

Давалац издржавања мора бити потпуно пословно способно лице. Пословно неспособно лице не може преко свог законског заступника закључити уговор у својству даваоца издржавања. Постоји могућност, да се овај уговор закључи преко пуномоћника, али под условом да су при његовом закључивању испуњени сви елементи форме. Могуће је, и да се више лица обавезе да заједно дају издржавање, и тад у начелу одговарају солидарно.²² Давалац може бити свако правно и физичко лице. Овде, важно је навести новину у ЗОН-у, којом се забрањује закључење овог уговора за физичка и правна лица која су у оквиру свог занимања дужна да се брину о примаоцу издржавања, што се углавном односи на болнице и њихово особље, сем у случају да за уговор добију сагласност органа старатељства. Ако изостане ово одобрење, уговор неће производити никакво правно дејство и биће ништав. Могуће је да потенцијални прималац издржавања дође у контакт са медицинским особљем за време свог лечења, али да до закључења уговора о доживотном издржавању дође касније, с тим да ће овакав уговор добити сагласност органа старатељства ако су испуњена два кумулативна услова, да је контакт између уговорних страна успостављен за време лечења, и да је уговор закључен на основу односа успостављених за време лечења.²³

Прималац издржавања је она уговорна страна којој је потребно издржавање и одређена брига и нега. То је најчешће старо и болесно лице, које није у могућности да се брине само о себи, а има имовину. Прималац издржавања може бити само физичко и потпуно пословно способно лице. У ситуацији, када прималац издржавања нема пуну пословну способност, онда ће његов старалац у његово име закључити уговор и за ово ће му требати одобрење

---

²¹ Б. Лоза, 74.

²² О. Антић, З. Балиновац, 507–508.

²³ *Ibid.*, 522.

органа старатељства. Дозвољено је, и да се супружници заједно јаве као примаоци издржавања и то је у пракси чест случај. Чак, и малолетно лице може да се јави у улози примаоца издржавања.

У пракси, неретко се јављају спорна питања у ситуацији када уговор о доживотном издржавању закључују супружници у својству примаоца издржавања. Овде, спорно питање се јавља када се уговор закључује у вези са заједничком имовином супружника. Као спорна питања могу се јавити: питање имовине која се ангажује уговором, питање заједнице живота са даваоцем издржавања, као и питање међусобног ступања брачних другова у овакав уговорни однос.²⁴

У правном поретку Републике Србије, дозвољено је склапање уговора о доживотном издржавању између брачних другова, и став појединих аутора о забрањености овог уговора међу брачним друговима, био би оправдан под условом да је код нас дозвољено закључење уговора о наслеђивању између брачних другова, као што је случај у Аустрији. Претходни став, добио је потврду и у пресудама Врховног суда Републике Србије и Врховног суда Југославије.²⁵ Кад би у нашем правном систему био дозвољен уговор о наслеђивању између супружника, коме би узор био овај уговор у аустријском праву, забрана уговора о доживотном издржавању између супружника би била умесна. Главни узрок овоме, је тај што се у аустријском наследном праву уговор о наслеђивању може опозвати и њиме се не може располагати целокупном заоставштином. Ове две особине уговора о наслеђивању, у аустријском праву су отклониле главне мане овог уговора. Аустријским грађанским закоником је установљена забрана располагања једном четвртином чисте вредности заоставштине на уштрб располагања путем уговора о наслеђивању.²⁶ Забрана је успостављена у корист завештајних и законских наследника. Затим, супружницима треба дозволити закључење уговора о наслеђивању, али само у погледу њихове заједничке имовине. У овој хипотези, био би испуњен одлучујући мотив због кога је и дозвољено закључење уговора о доживотном издржавању између супружника. Суштина мотива је, да ако се дозволи закључење уговора о наслеђивању између супружника у односу на њихову заједничку имовину, они ће улагати више труда да очувају свој брак. Овим, још би се више учврстила

---

²⁴ О. Антић (2007а), 332.

²⁵ Вид. Р. Суџум, „Да ли је пуноважан уговор о доживотном издржавању закључен између супруга“, *Правни живот* 2/1976, 51–63.

²⁶ АГЗ, чл. 1253.

обавеза међусобног помагања супружника у свакодневном животу, а истовремено би били подстакнути да још више зарађују и увећају своју имовину, пошто супружник који надживи наслеђује целокупну заједничку имовину.

Сматрам, да је оправдано да се уговор о наслеђивању између супружника у односу на њихову заједничку имовину дозволи у нашем праву под следећим условима: ако се успостави могућност његовог опозива, ако се успостави заштита нужних наследника, и да се у том случају забрани закључивање уговора о доживотном издржавању између супружника. У овој ситуацији, паралелно постојање уговора о доживотном издржавању између супружника са уговором о наслеђивању међу њима блио би вишак, јер би главне мане уговора о наслеђивању биле отклоњене, а помоћу њега би била пружена већа правна сигурност, како самим супружницима, тако и правном поретку. Будућа имовина супружника неће представљати проблем код уговора о наслеђивању из следећих разлога: она ће се односити на увећање њихове заједничке имовине која је дозвољен предмет овог уговора, овде не мора бити прецизирана, и супружници су овде универзални сукцесори, за разлику од ситуације код уговора о доживотном издржавању где су они сингуларни сукцесори.

У прилог дозвољавања уговора о наслеђивању између супружника, иде и чињеница да је он био дозвољен у време важења Српског грађанског законика, а био је предвиђен и по Предосновама за Грађански законик Краљевине Југославије, а узор им је био Аустријски грађански законик.²⁷ ОвOME, придружује се и чињеница да се овим уговором побољшава положај нужних наследника у односу на њихов положај код уговора о доживотном издржавању, где нису имали никакву заштиту. Ако само један супружник закључује уговор о доживотном издржавању, он може да располаже својом посебном имовином, али и уделом у заједничкој имовини, само под условом да се супружникова имовина преноси на даваоца издржавања после супружникове смрти.²⁸

Код закључења уговора о доживотном издржавању између супружника, постоји низ специфичности, пре свега што овде не долазе до изражаја само нормe облигационог права, већ и породичног и наследног права као *lex specialis*. Ни СЗОН није дао не-

---

²⁷ СГЗ, чл. 780–787; Предоснове за Грађански законик за Краљевину Југославију, чл. 1200–1207; АГЗ, чл. 602 и 1249–1250.

²⁸ О. Антић, З. Балиновац, 506–507.

двосмислен одговор да ли је могућ и допуштен уговор о доживотном издржавању између супружника. Поводом овог питања, уследила су различита мишљења о овом питању. Професор Андрија Гамс је овај уговор сматрао недозвољеним и ништавим, а своје мишљење је оправдавао чињеницом да су супружници иначе дужни да се међусобно помажу. Професор Борис Визнер има исто мишљење. Супротно мишљење је имао професор Бакић.²⁹ У судској пракси, преовладало је мишљење да је овај уговор допуштен, тим пре што је овај уговор допуштен и међу осталим сродницима.³⁰ При закључењу уговора о доживотном издржавању, некад и међу несродницима, однос поверења може бити преломан тренутак за његов настанак.

Разматрајући све претходно наведено и осврћући се на чињеницу да је врло тешко разликовати прави и фиктивни уговор о доживотном издржавању између супружника, сматрам да је исправно мишљење Рајка Суцума, који сматра да овај уговор може да буде опасан параван за лишење деце нужног дела, посебно у корист маћехе.

Проблем симулованих уговора о доживотном издржавању се може појавити када се закључује између сродника, као и између лица која су дужна да се међусобно издржавају. Овде, схватања о каузи помоћи ће у разоткривању праве намере уговорних странака. Могуће је, да се симулује уговор о доживотном издржавању, не само ради изигравања права нужних наследника већ и у циљу избегавања пореских обавеза. Ситуација се компликује када постоји више лица, код којих постоји обавеза издржавања примаоца, а он закључи уговор о доживотном издржавању само с једним од њих.³¹

У случају када се уговор о доживотном издржавању закључује између најближих сродника, између којих делује законска обавеза издржавања, и тада се јавља потреба утврђивања односа доживотног и законског издржавања. Разлике се односе: на начин настанка, на рефундацију износа примљеног издржавања за случај раскида, у погледу застарелости права да се тражи издржавање.³²

---

²⁹ Наведено према: Р. Суцум, 55.

³⁰ У периоду 1996–2000. година, овај уговор је у скоро 70 % случајева закључен између сродника, а само у 7 % случајева између брачних другова, док је у 0.38 % случајева закључен између ванбрачних другова. – Ј. Видић, 185.

³¹ О. Антић, З. Балиновац, 507.

³² Вид. Ј. Видић, 186.

Сличности, а могло би се рећи и једнакости се огледају у следећем: оба су *intuitu personae*, оба учвршћују породицу, оба се дају за будућност, ниједно од ова два облика издржавања не зависе од кривице лица, које дужно дати издржавање.³³ У Нацрту ЗОН-а из 1995. године, постојала је одредба: „Ништав је уговор о доживотном издржавању, у коме се као давалац издржавања јавља лице, које је по закону дужно издржавати примаоца, ако пре закључења уговора нису саслушани остали који имају законску обавезу издржавања.“³⁴

5. ПРЕДМЕТ УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

Предмет (уговорна обавеза) сваког уговора, да би био дозвољен, мора да прође кроз филтар законских услова. Услови су: да је могућ, да је допуштен (у оквиру овог услова се посматра и моралност уговора),³⁵ да је одређен или одредив (ово правило важи још од римског права, где је свака облигација морала бити *certo* одређена).³⁶ На овај услов, посебно се обраћа пажња код уговора са свечаном формом, као што је уговор о доживотном издржавању. Из правила да предмет уговора може да буде само облигација, произлази и предмет уговора о доживотном издржавању, а то је узајамно давање односно чињење уговорних странака.³⁷ У случају да ови услови нису испуњени, уговор је погођен санкцијом апсолутне ништавости.

Предмет уговора о доживотном издржавању је одређена непокретна имовина примаоца издржавања у скоро 100 % случајева. У непокретности, овде се убрајају и тзв. непокретности по намени. Све непокретности се морају у уговору о доживотном издржавању тачно навести и морају постојати у тренутку његовог закључења. Предмет овог уговора чине и ствари које су ступиле на место тзв. непокретности по намени, које су постојале у моменту закључења овог уговора. Покретне ствари могу бити предмет уговора о доживотном издржавању, али уз испуњење два кумулативна услова: да су у уговору тачно наведене, и да се могу разликовати од других ствари. Покретне ствари се у уговору о доживотном издржавању означавају по обележјима индивидуално

---

³³ *Ibid.*

³⁴ О. Антић, З. Балиновац, 507.

³⁵ ЗОО, чл. 49 у вези са чл. 10.

³⁶ ЗОО, чл. 46–50.

³⁷ О. Антић (2007а), 335.

одређених или збирних ствари. И непокретне, и покретне ствари се у овом уговору могу одредити и аликвотно.

Специфична ситуација се јавља када се као предмет уговора о доживотном издржавању појављује новац. Ако прималац издржавања жели да даваоцу издржавања припадне и новац, онда се то у уговору о доживотном издржавању мора на изричит и несумњив начин навести, јер ће у супротном припасти примаоцевој заоставштини. Исто се може догодити и код обичних покретних ствари. Као предмет уговора о доживотном издржавању могу се јавити и сва имовинска права, која нису везана за личност уговорника, али уз услов да су у уговору тачно наведене.³⁸

6. ОБАВЕЗЕ УГОВОРНИХ СТРАНА

Да би се могле извршити обавезе уговорних страна код уговора о доживотном издржавању, оне морају да поштују обавезу сарадње која мора постојати између њих самих. Обавезе уговорних страна код уговора о доживотном издржавању су видљиве и из општих формулација, путем којих се у пракси најчешће и закључује.

Најчешће, уговорне стране саме одређују врсту и обим уговорних обавеза. Ако о овоме нема уговорних одредаба, настају две правне ситуације. Прва ситуација се односи на случај када обим обавеза даваоца издржавања уговором није одређен. Тада, долази до примене чл. 194, ст. 3 ЗОН-а, који прописује да је давалац издржавања дужан да обезбеди примаоцу издржавања становање, храну, одећу и обућу, одговарајућу негу у болести и старости, трошкове лечења и давања за свакодневне уобичајне потребе. Обавеза обезбеђивања становања не подразумева обезбеђивање посебног стана.³⁹ У случају да нису уговором одређена изричита правила о месту и времену испуњења даваоцевих обавеза, примењиваће се правило ЗОО-а.⁴⁰

Давалац издржавања своје обавезе у принципу не може пренети на друго лице.⁴¹ До преноса обавеза на друго лице може доћи само у изузетним случајевима, и то само појединих обавеза, и

---

³⁸ *Ibid.*, 336.

³⁹ О. Антић, З. Балиновац, 502.

⁴⁰ *Ibid.*, 502–503.

⁴¹ ЗОН, чл. 200.

то у краћем временском периоду. Битно је нагласити, да је овај пренос привременог карактера.

Могуће је да давалац и прималац издржавања закључе уговор о доживотном издржавању који је праћен заједницом живота.⁴² Самим уговором одређује се настајање, трајање и могући престанак заједнице живота, као и шта све она обухвата. Она мора да буде уређена као трајни однос, а може да обухвати и лица, која нису уговорне стране. Заједница живота мора да испуни два елемента, а то су: заједничка трпеза, и заједнички стан. Заједница живота је за даваоца издржавања отежавајућа околност у виду додатног напора који се мора испољити. Заједница живота може да обухватити две ситуације: прва, када давалац и прималац издржавања живе у истој кући или у посебним кућама, али у оквиру истог имања и, друга, када прималац издржавања живи одвојено од даваоца издржавања, али је тада давалац у обавези према примаоцу да му обезбеди становање и по правилу средства за живот у натури.⁴³

Уговором о доживотном издржавању се може уговорити да ће давалац издржавања одговарати за примаочеве дугове, али под условом да су настали до момента закључења овог уговора. У пракси до ове даваоачеве одговорности долази: ако је непокретност која је обухваћена уговором о доживотном издржавању оптерећена хипотеком, ако је уговором о доживотном издржавању обухваћена одређена имовинска целина. Важно је напоменути, да је споразум даваоца и примаоца издржавања предуслов да би уопште дошло до ове врсте даваоачеве одговорности за дугове. Овде, у питању је промена дужника. Могуће је, да се уговори и: преузимање дуга (овде је неопходно постојање пристанка повериоца примаоца издржавања), и приступање дугу (али, овде давалац закључује са повериоцем примаоцем издржавања уговор да ће му испунити потраживање које има према повериоцу). И давалац, и прималац издржавања могу пасти у дужничку односно поверилачку доцњу.

7. ПРАВНА ПРИРОДА УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

У одређивању правних особина уговора о доживотном издржавању полази се од класификације облигационоправних уго-

---

⁴² Према подацима општинског суда у Новом Саду, у периоду 1996–2000 године, заједница живота је уговарана у скоро 40 % случајева. – Ј. Видић, 196–197.

⁴³ О. Антић, З. Балиновац, 503–504.

вора. Према томе, за уговор о доживотном издржавању можемо рећи:

Према законском регулисању, уговори могу бити именовани и неименовани,⁴⁴ а уговор о доживотном издржавању је именовани уговор, јер је због своје правне важности и честе појаве у правном саобраћају регулисан ЗОН-ом. Према нужним условима за настанак, уговори се деле на формалне и неформалне, а уговор о доживотном издржавању је двостраноформалан уговор. Према односу права и обавеза уговори се деле на једнострано и двострано-обавезне, теретне и добротине и комутативне и алеаторне. Уговор о доживотном издржавању спада у двостранообавезне, теретне и алеаторне уговоре. Алеаторност овог уговора супротставља га деловању начела еквиваленције престације, па се овај уговор не може побијати због прекомерног оштећења.⁴⁵

Према дужини трајања престација, уговори се деле на уговоре са тренутним и трајним извршењем обавеза, а уговор о доживотном издржавању спада у групу уговора са трајним извршењем обавеза и због ове особине је подложен дејству клаузуле *rebus sic stantibus*.⁴⁶ Према карактеру престације, уговор о доживотном издржавању је најчешће мешовит, мада се може догодити да је једноставан.⁴⁷ Према техници и начину закључења, уговори се деле на уговоре са споразумно одређеном садржином и уговоре по приступу, колективне и индивидуалне уговоре, генералне и посебне уговоре. Уговор о доживотном издржавању спада у уговоре са споразумно одређеном садржином.

Према зависности једних од других, уговори се деле на самосталне и акцесорне, а уговор о доживотном издржавању је самосталан уговор. Према личности уговорника, уговори се деле на уговоре закључене *intuitu personae* и уговоре закључене без обзира на својства личности. Уговор о доживотном издржавању се најчешће закључује *intuitu personae*. Подела уговора према уговорној

---

⁴⁴ У новије време, јављају се и бројни неименовани уговори, који се могу сврстати под међуподелу, типа *sui generis*. Више о овоме, вид. у: О. Антић, „Именовани и неименовани уговори у савременом облигационом праву“, *Анали Правног факултета у Београду* 1-2/2004, 79.

⁴⁵ Вид. О. Антић, З. Балиновац, 501; О. Антић (2007а), 337; Б. Благојевић, 314; С. Михајловић, „Правна природа уговора о доживотном издржавању“, *Правни живот* 11/1979, 32–34.

⁴⁶ О. Антић, З. Балиновац, 501; ЗОН, чл. 202, ст. 1.

⁴⁷ Љ. Прокић, *Уговор о доживотном издржавању у СФРЈ*, Београд 1986, 95.

обавези да се закључи други уговор (претходни и главни уговор), нема значај код уговора о доживотном издржавању.

Према видљивости каузе, уговори се деле на каузалне и апстрактне, па је уговор о доживотном издржавању каузалан уговор. Кауза уговора о доживотном издржавању се може рашчланити на два дела: кауза обавезе даваоца издржавања (да му се пренесе право својине на примаочевој имовини), и кауза обавезе примаоца издржавања (да му давалац испуни све обавезе, које је дужан према овом уговору).⁴⁸

8. ДЕЈСТВА УГОВОРА И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПРАВА ИЗ УГОВОРА

Моментом закључења уговора о доживотном издржавању, уговорне стране стичу одређена права, која су само облигационоправни захтеви уговорних страна међусобно. Прималац издржавања остаје власник својих ствари, јер је пренос својине на њима одложен до тренутка његове смрти, па постоји реална опасност да ствари отуђи и оштети даваоца издржавања. Даваоцу издржавања је зато пружена законска могућност да своје право упише у земљишне књиге и то у виду забележбе и то у власничком, или теретном листу.⁴⁹ Давалац има и могућност да од примаоца захтева реална средства обезбеђења (хипотеку и залогу).⁵⁰

Ако дође до случајне пропасти примаочевих ствари, обухваћених уговором о доживотном издржавању, пре примаочеве смрти, давалац има право да тражи смањење уговорних обавеза, или раскид уговора. Није потребно вођење оставинског поступка за пренос својине са примаоца на даваоца издржавања када прималац умре.⁵¹

Све претходно наведено, важи за случај да је реч о уговору о доживотном издржавању прописаним ЗОН-ом. Но, треба се осврнути и на другу варијанту уговора о доживотном издржавању, где се пренос својине врши одмах по његовом закључењу. Реч је о једном облигационоправном уговору *sui generis*, коме по мишљењу ВСС недостаје наследноправна компонента и код кога не морају бити испуњени строги захтеви форме при његовом закључи-

---

⁴⁸ Љ. Прокић, 34–37.

⁴⁹ ЗОН, чл. 199, ст. 1.

⁵⁰ Вид. О. Антић, З. Балиновац, 508.

⁵¹ *Ibid.*, 508–509.

вању, као код овог уговора по ЗОН.⁵² Код ове варијанте уговора о доживотном издржавању, прималац издржавања се налази у незавидном положају. Пошто законом није изричито предвиђена заштита права примаоца издржавања, мора се у овом уговору ставити клаузула забране отуђења примаочеве имовине обухваћене овим уговором, све до његове смрти, или се може у уговору ставити одредба да прималац има право доживотног уживања на својој имовини, обухваћеној овим уговором.

9. РАСКИД УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

Уговорним странама, код уговора о доживотном издржавању је пружена законска могућност споразумног раскида овог уговора. Раскидом овог уговора, уговорне стране се ослобађају својих обавеза, али оне имају право да траже и накнаду штете једна од друге.⁵³ Раскид овог уговора дозвољен је тек 1937. године.⁵⁴ У нашем праву, не постоји право раскида овог уговора отказом,⁵⁵ а дозвољен је раскид због поремећених односа и промењених прилика.

9.1. Раскид уговора о доживотном издржавању због поремећених односа

Ова врста раскида је специфична јер је дозвољена само код уговора о доживотном издржавању.⁵⁶ Законом о наслеђивању уведена је новина код ове врсте раскида уговора, чија је суштина да је он допуштен и кад заједница живота није уговорена. *Ratio legis* ове одредбе се састоји у томе да поремећени односи између уговорних страна ремете каузу уговора. Поремећени односи нарушавају принцип корисности и правичности код овог уговора, а супротни су и правилима морала и добрим обичајима, па такве уговорне односе не треба одржавати на снази због супротности на-

---

⁵² *Ibid.*, 513–514.

⁵³ ЗОН, чл. 201, ст. 2.

⁵⁴ Вид. одлуку ВС, Рев.1145-36, од 2. 2. 1937.

⁵⁵ С. Сворцан сматра да у нашем праву треба дозволити ову врсту раскида уговора о доживотном издржавању и износи мишљење да би се ова врста раскида остваривала у ванпарничном поступку. – Вид. С. Сворцан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, Београд 1987, 357 и 388.

⁵⁶ О. Антић, З. Балиновац, 530.

челу приватне аутономије.⁵⁷ Поремећени односи имају свој објективни (спољно видљив однос међу уговорним странама) и субјективни вид (утисак уговорних страна о могућности извршавања уговорних обавеза)⁵⁸. Оба вида промењених околности морају постојати, да би се дозволио раскид овог уговора.⁵⁹ Одговорност за кривицу због поремећених односа је значајна код одмеравања накнаде штете, ако уговорне стране поставе захтев за њом.⁶⁰

Раскид уговора је могуће остварити само судским путем и то у парничном поступку, јер он обезбеђује већу правну сигурност странкама. Одлука суда је конститутивног (преображајног) карактера, и раскид уговора делује тек по правноснажности судске одлуке.⁶¹

9.2. Раскид уговора о доживотном издржавању због промењених околности

Раскид или измену уговора због промењених околности уређује ЗОО као *lex generalis*, док ЗОН уређује ову врсту уговора само код уговора о доживотном издржавању као *lex specialis*.⁶² Клаузула *rebus sic stantibus* своје корене вуче из схватања канониста из XV века да обећања не везују ако су у току трајања уговора наступиле непредвидиве прилике, или је дошло до измене економских прилика.⁶³ Њена примена је отежана због алекторности овог уговора.

Могуће је, да се због дејства промењених прилика доживотно издржавање преиначи у доживотну ренту, ако се обе уговорне стране с тим сагласе.⁶⁴ Овде, врши се новација уговорних

---

⁵⁷ ЗОО, чл. 10.

⁵⁸ О. Антић, З. Балиновац, 531.

⁵⁹ Вид. одлуку Врховног суда Војводине, Гзз. 43/76.

⁶⁰ Занимљиво је навести да према истраживању спроведеном у општинском суду у Новом Саду, у периоду 1996–2000 године, није поднет ниједан захтев за накнаду штете у случају споразумног раскида. – О овоме, више вид. у: Ј. Видић, 197–198.

⁶¹ О. Антић, З. Балиновац, 533–534.

⁶² О. Антић (2007а), 340.

⁶³ В. Капор, „Утицај промењених околности на испуњење привредног уговора“, *Архив за правне и друштвене науке* 4/1952, 401–419.

⁶⁴ ЗОН, чл. 202, ст. 2.

обавеза. То је, тзв. *novatio necessaria*.⁶⁵ Преиначење доживотног издржавања у доживотну ренту има карактер поравнања у парничном поступку.⁶⁶ И ова врста раскида, остварује се у парничном поступку⁶⁷, а судска одлука о раскиду има конститутивни (преображајни) карактер.

10. ПРЕСТАНАК УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ У СЛУЧАЈУ СМРТИ ДАВАОЦА ИЗДРЖАВАЊА

Овај начин престанка уговора о доживотном издржавању је специфичан, пре свега због могућности преноса права и обавеза даваоца издржавања на његове првостепене наследнике, ако они на то пристану. За пренос права и обавеза на даваоцеве наследнике, није потребна сагласност примаоца издржавања. Даваочеви наследници могу и прећутно да наставе извршавање уговорних обавеза без испуњавања неке посебне форме, ако они то не желе морају изјавити у писаном облику и тим чином се уговор раскида по сили закона. У случају да даваочеви наследници не настављавају овај уговор, јер нису у материјалној могућности, њима ипак припада право да од примаоца издржавања захтевају накнаду за раније дато издржавање.⁶⁸ О захтеву даваочевих наследника за накнаду за раније дато издржавање одлучиваће парнични суд.

11. МОГУЋНОСТ ПОНИШТЕЊА УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

До поништења уговора о доживотном издржавању може доћи ако при његовом закључењу на страни даваоца издржавања није постојала неизвесност о дужини живота примаоца издржавања. Законски наследници могу у одређеним преклузивним роковима поднети суду захтев за поништење оваквог уговора о доживотном издржавању. Они ово право могу остварити у року од једне године од дана сазнања за уговор, а најкасније у року од три године од примаоцеве смрти, с тим да рок од једне године не може почети да тече пре примаоцеве смрти.⁶⁹

---

⁶⁵ Вид. више о овоме код С. Михајловић, *Заједница живота заснована уговором о доживотном издржавању*, Зрењанин 1965, 260–264.

⁶⁶ О. Антић, З. Балиновац, 536.

⁶⁷ За супротно вид. у: М. Креч, Ђ. Павић, 403.

⁶⁸ О. Антић (2007а), 342–344; О. Антић, З. Балиновац, 538–540.

⁶⁹ ЗОН, чл. 203, ст. 2 и 3.

12. ЗАКЉУЧАК

Уговор о доживотном издржавању је најважнији и најчешћи наследноправни уговор. О његовој важности, у великој мери сведочи и податак да иако је још за време важења СГЗ-а сматран застарелим правним институтом феудалног доба, он се и данас често јавља у правном саобраћају. Њиме су регулисани облигационоправни односи, који производе одређено наследноправно дејство. Односи који се њим регулишу су друштвени односи, који обухватају подједнако и економске, правне и личне односе.

Уговор о доживотном издржавању поред својих добрих страна има и недостатака. Он може послужити примаоцу издржавања као идеално средство у намери да изигра права својих нужних наследника, пошто овим уговором неретко бива обухваћена целокупна примаочева имовина, која после примаоачеве смрти не улази у састав заоставштине.

Због претходно наведеног недостатка овог уговора, прописани су строги услови форме за његов настанак који имају исто значење за обе уговорне стране, а у случају њиховог непоштовања уговор је санкционисан ништавошћу. О значају уговора о доживотном издржавању, довољно говори и чињеница што је познат у скоро свим савременим правним системима. Код овог уговора се видно читава међусобна повезаност свих ужих области грађанског права.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Антић, Оливер, *Облигационо право*, Службени гласник, Београд 2007;
2. Антић, Оливер, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2007;
3. Антић, Оливер, „Именовани и неименовани уговори у савременом облигационом праву“, *Анали Правног факултета у Београду* 1-2/2004;
4. Антић, Оливер, Балиновац, Зоран, *Коментар закона о наслеђивању*, Номос, Београд 1996;
5. Благојевић, Борислав, *Наследно право у Југославији*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1975;
6. Видић, Јелена, „Уговор о доживотном издржавању у судској пракси“, *Правни живот* 10/2003;

7. Капор, Владимир, „Утицај промењених околности на испуњење привредног уговора“, *Архив за правне и друштвене науке* 4/1952;
8. Креч, Милан, Павић, Ђуро, *Коментар закона о наслеђивању*, Народне новине, Загреб 1964;
9. Лоза, Богдан, „Уговор о доживотном издржавању и нужни наследници“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву* 1972;
10. Михајловић, Стојан, *Заједница живота заснована уговором о доживотном издржавању*, Зрењанин 1965;
11. Михајловић, Стојан, „Правна природа уговора о доживотном издржавању“, *Правни живот* 11/1979;
12. Монић, Михо, „Побијање уговора о доживотном издржавању због повреде нужног дијела“, *Правни живот* 1-2/1958;
13. Перовић, Слободан, *Облигационо право*, Службени лист СФРЈ, Београд 1976;
14. Прокић, Љубиша, *Уговор о доживотном издржавању у СФРЈ*, Београд 1986;
15. Суботић, Невенка, „Форма уговора о доживотном издржавању“, *Правни живот* 1-2/1960;
16. Суџум, Рајко, „Да ли је пуноважан уговор о доживотном издржавању закључен између супруга“, *Правни живот* 2/1976;
17. Тарановски, Теодор, *Историја српског права у Немањинској држави*, Лирика, Београд 2002;
18. Ћосић, Филип, „Побијање уговора о доживотном издржавању због повреде нужног дела“, *Правни живот* 8-9/1957;
19. Сворцан, Слободан, *Раскид уговора о доживотном издржавању*, Београд 1987.

Правни прописи и судска пракса

1. Аустријски грађански законик;
2. Закон о наслеђивању, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 46/95;
3. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85 и 57/89, и *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93;
4. Одлука Врховног суда Србије, Рев. 1145-36, од 2. 2. 1937;
5. Одлука Врховног суда Војводине, Гзз. 43/76;
6. Предоснове за Грађански законик за Краљевину Југославију;
7. Пресуда Врховног суда Југославије, Рев. 2386/63 од 6. 2. 1964;
8. Српски грађански законик;
9. Савезни закон о наслеђивању, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 20/55;

Vanja Petrović, LL.M.

PhD student, Faculty of Law
University of Belgrade

THE LIFE BENEFICIARY CONTRACT

Summary

Succession by contract, hereinafter life beneficiary contract, is considered to be the most important instrument in the law of succession. It results in regulating relations under the law of obligations and generates the effects of the law of succession and therefore is deemed to have significant importance in terms of law in general. While analyzing life beneficiary contract it is significant to differentiate between two types of this contract. The first is regulated by the law of inheritance and represents synthesis of legal actions *inter vivos* and *mortis causa*, as it is entered into by legal actions *inter vivos* and takes effect *mortis causa*. The second is not regulated by the law of inheritance and is entered into by legal actions *inter vivos* and this is how it takes its full effects.

Owing to its significance life beneficiary contract has endured in the legal system ever since the medieval law up until the modern times, being originally regulated by the common law and having its first written rules in the XIV century.

One must not, however, forget to indicate that life beneficiary contract does not come without imperfections, one of them implying that the property included in this form of contract is not a part of decedent's estate intended for the recipient, and that it cannot be used to satisfy the needs of the heirs apparent.

Key words: *The origin of life beneficiary contract; The definition of life beneficiary contract; The subjects of life beneficiary contract; The law nature of life beneficiary contract; Termination of life beneficiary contract.*